

SODOBNA NEMŠKA POEZIJA

NEKAJ UVODNIH MISLI

Andrej Medved

Pesem je izraz časa, v katerem nastaja in v katerem odmeva. Pesem je zapis naše lastne skušnje, naše lastne situacije. Vezana je na naše doživetje časa, v katerem bivamo: »je« podoba nas samih in družbe, ki nas veže in kateri smo zavezani. Pesem je resnica svojega časa. Zatorej je tudi njegova vest in za-vest. JE izvorni zapis našega in bistva sveta. Pesem je pisana zgodovina človekove biti, človekovega bivanja: SLED njegovega obstajanja.

Poezija je »otok« zavesti, poezija je ZAPIS ČASA.

a. m.

V sodobni nemški poeziji lahko najdemo vse mejnike, ki opredeljujejo sodobnega nemškega človeka, kot tudi skušnjo njegovega pre-bivanja: skušnjo vojne, ujetništva, povojne bede, lakote, štrajkov... protest, in začetek novega načina življenja. V pesniški besedi je izražena stiska človeka, kakor tudi stiske (pesniškega) jezika samega: pred znanstveno-tehnično ekspanzijo, ki »zapira« njeno lastno možnost, možnost pesniškega sporočila.

1.

Za nemško poezijo sta odločilni letnici 1933 in 1945. Na prelomu stoletij so nemški pesniki skušali izraziti DUŠO, DUHA in TELO. Moč pesniškega izraza je neprestano naraščala, dokler ni v ekspresionistični liriki doživela svojo izpolnitev, svoj vrh. Leto 1933 označuje »radikalen rez« v organski strogosti in urejenosti poezije, ki je rasla od začetka stoletja. Sredi socialnega antihumanizma in diktature je tudi umetnost doživljala krizo. V dobi, ko je bila zanikovana in preganjana (entartete Kunst), je poezija izkazala svojo zavezavnost času, v katerem je nastajala in kateremu je pripadala. Umetniška govorica tistih, ki so »še« pisali, je postala okorna, neizrazita. Nazadovala je tudi v čisto formalnem smislu, saj se je vračala k preteklim in pa nekako že preživetim oblikam: himni, tercini, sonetu. Dvanajst let so nemško poezijo obvladovali epigoni. Molk ali odsotnost umetniške besede sta kazala na krizo dobe in njene ideologije. Liriki, ki so skušali »ubežati« v idilično ter himnično poezijo, niso bili učinkoviti. Drugi — dediči ekspresionizma — so emigrirali. Diktatura je blokirala poezijo in njeno SPOROČILO.

Meje blokade in zaprtosti so se leta 1945 razprle. Skušnja vojne je prinašala »neizbrisljiv« SPOMIN. Prvi povojni »izbruh« poezije sega v pet-

deseta leta, drugi pa v obdobje po letu 1961. Pesniški DOKUMENTI te dobe so zbrani v dveh antologijah, s skupnim imenom, označenih za »liriko upora« (Lyrik des Widerstandes): v DE PROFUNDIS (München 1946) in v AN DEN WIND GESCHRIEBEN (Darmstadt 1960). Tovrstno poezijo so reševala še imena izpred vojnih let. Znova so spregovorili Benn, Goll, Kramer, Klemm, Otten. V naslednjih letih so se v drugo oglasili Arp, Brecht, Lehmann, Huchel, Thoor, Gertrud Kohlmar, Nelly Sachs in Elisabeth Langgässer. Drugi, pesniki srednje generacije, pa so se vračali k nemškemu ekspresionizmu, h Georgeju, Rilkeju, pa tudi Loerkeju in Hofmannsthalu. Prav tako uspešna je bila lirika, ki se je obrnila k sočasni angleški in francoski poeziji, k Eliotu, Dylanu Thomasu in Paulu Eluardu. Vplivali so tudi protagonisti dvajsetih in tridesetih let: Apollinaire, Majakovski, Jesenin in Lorca.

2.

POVOJNI (POST) EKSPRESIONIZEM

Še dolgo po vojni se nemška poezija ni mogla otresti spomina na strahote, ki jih je človek preživel v petih letih uničevanja. OBUP, STRAH in UPANJE so se z a r e z a l i v pesnikovo govorico. Opustošena in zapuščena zemlja, uničena človeška bivališča in nenehna navzočnost smrti so našli pesniški izraz v predhodnikih: ekspresionistih. In prav v ekspresionističnem čustvovanju so tudi lahko odkrili izvorno podobnost in istost lastne situacije. V poeziji prevladuje občutje SMRTI, RESIGNACIJE in neprestanega HREPENENJA. SMRT in ČLOVEK sta osrednji eksistencialiji nemškega povojnega pesništva.

3.

NATURLYRIK

Neposredno doživetje preteklosti, vezano bolj ali manj na intimno izpoved, na pričevanje posameznika, je v petdesetih letih (ponovno) prevladala tako imenovana »Naturlyrik«: lirika narave. Vélíki predhodnik tovrstne poezije je Oskar Loerke, svoj vrh pa je Naturlyrika dosegla v poeziji Petra Huchla. Pesem se je tako oddaljila od vsakodnevne problematike, njen izraz in slog preveva patos in erotika »magičnih« sil narave, njene pristnosti in elementarnosti. V okolje stvari, ki so vseskozi ostale nedotaknjene in ČISTE: brez vsakršne »krivde«, je postavljen ČLOVEK, POSAMEZNIK, ki je odtujen in resigniran. Pesnik se identificira z naravo, se z njo staplja, tako da postajata ENO/in/ISTO: človek-v-naravi in narava-v-človeku.

Poezija Petra Huchla se ponekod še veže na SPOMIN VOJNE, medtem ko v pesmih nekaterih drugih predstavnikov »magične lirike narave« ta ni več navzoč, izstopa le njegova posledica: o s a m l j e n i subjekt. Eteričnost narave in magična napetost »ujetega« človeka se skušata izraziti v

tako imenovani »čisti« poeziji, na kar kaže tako izbranost besed kot slog in kultura pisanja.

Tudi SMRT je še tu: navzoča in zavezujoča. Zato človek — kljub lepoti, ki jo odkriva — o s t a j a sam.

Jezik pesnikov narave je metaforičen, a jasen. »Besede težko padejo v uho.« Misel, ki jo izrekajo, izraža strast in veselje nad bivanjem v naravi. Le od časa do časa (na primer v poeziji Johanna Poethena) vdre v navidezni mir zunanji svet: »grobi« svet vsakdanjosti, ki se čedalje bolj tehni-zira ter izgublja in zanikuje tisto ČLOVEŠKO — človeka samega.

V postekspresionistično poezijo in liriko narave sodi tudi ljubezenska pesem, ki je še vedno vezana na osnovno doživetje. Njen predstavnik je Karl Krolow, ki stoji na sredi med opevanjem prirodne magičnosti in poznim nemškimi surrealizmom. Obratno od patosa in otrple magičnosti v pesmih kakega Huchla, Jokostre, Poethena ali Meistra, je druga skupina lirike narave na čelu s Heinzom Piontekom lahkotnejša. Njen izraz ni več napet in pretiran, pa tudi besede in misli, ki jih le-te izražajo, so bolj sproščene. Še več: Piontek in Günter Eich nekako izstopata iz Naturlyrike. V njunem pesniškem izrazu je že navzoč prizvok pozne nemške surrealistične poezije.

Vsebinsko je konec Naturlyrike povezan z vse večjo navzočnostjo socialne problematike v umetniškem ustvarjanju. Pesem je vse bolj blizu živemu toku življenja, čeprav je še vedno vezana na prepotenciran izraz, na patos izrečenih misli, na nostalgичnost opisa.

4.

POZNI SURREALIZEM

Kljub nekaterim znamenjem, ki so kazala, da se bo v nemški poeziji pojavil »veselejši« duh, surrealizem ni izpolnil takšnih pričakovanj. Ponovno — seveda na drugi ravni in zaradi drugačnih vzrokov — so svet poezije naselili mračnost, OBUP in STISKA (značilna je tudi stiska jezika). Še pri Georgu von der Vringu, enem od začetnikov najmodernejše nemške poezije, je čutiti to »novo« TESNOBNOST, katere učinek in izraz sta vsekakor različna od ekspresionističnega izraza. Človek je v pozni surrealistični poeziji še vedno v sredini poezije, njegova vloga je vloga IZGNANCA, ki je sicer res vrnjen svetu, a je vendar vedno znova odtujen od njega. Surrealistična poezija je dosegla svoj vrh v pesniku Paulu Celanu, ki se odlikuje z nenavadno metaforiko.

5.

MODERNA POEZIJA

V novejšo poezijo vodi pot pesnika Hansa Arpa, večstranskega umetnika, ki je v dvajsetih letih pisal prve dadaistične pesmi. Njegova postdadaistična poezija nas preseneča z nenavadnostjo sveta, ki ga opisuje, kot

tudi z drznimi, včasih celo nesmiselnimi prisposodobami, ki pa so prav zaradi tega izredno učinkovite.

V moderni poeziji ni nikake tragičnosti več niti obupa ali resignacije niti osamljenosti. Izginil je prej tako nepogrešljiv patos, tudi izraz je izredno lahkoten. Pesem hoče »učinkovati«: z domiselnostjo, s svojim humorjem, s svojo preprostostjo. Človek je v njej odsoten oziroma ni več središče poezije: je le enakovreden člen v krogu najrazličnejših predmetov in stvari, ki nas obdajajo. Vse se giblje, opaziti je nekakšno »igračkanje« z besedami in mislimi, ki se neprestano ponavljajo, zamenjujejo in preigravajo. Poezija postaja nekakšna IGRA misli, besed in stvari, katerih del smo. Njeno pesniško sporočilo je igra, njena narava je narava i g r e.

A. Medved

SMO SINOVI ČASA BREZ MILOSTI

W. Bächler

Smo sinovi časa brez milosti.
 Že kot otroci smo bili vrstniki smrti.
 Začarani svet pravljic je bil tako daleč,
 mrzli tok groze je bil tako širok —
 po njem je roka, ki so jo vodile naše sanje,
 krmarila tesne čolne našega hrepenenja,
 ki so se le redko znašli onkraj,
 na tuji obali
 in se zakopali v mehak pesek
 igre: dokler nas ni, obnovljen z divjimi udarci,
 veter sovraštva pahnil v valove
 in nas prepustil slepim vrtincem.

Smo sinovi časa brez milosti.
 Nič več se nismo igrali na puhličasti njivi.
 Lepila se je na našo sivo obleko.
 Lepila se je na našo zgodnjo bolečino.
 Orožje je postalo naša popotna palica,
 s katero smo odšli v daljne dežele.
 Nemo smo položili prve spomladanske cvetove,
 ki jih je nekoč deška roka dala deklici,
 z otrplimi prsti na prijateljev grob.
 Cvetovi, ki so se upogibali proti nam,
 niso skrivali skrivnosti ljubezenske strasti.
 Prekrili so le strah v naših prsih.

Smo sinovi časa brez milosti.
 Stiska, nevarnost in sovražstvo so še vedno naši vrstniki.
 Svet lepote je še vedno daleč.
 Tok bede je še vedno širok.